

han, at det var hans politiske livs vanskeligste spørgsmål. Imod atombevæbning var også SSKF – Sveriges socialdemokratiske kvindeforbund – under ledelse af Inga Thorsson.

Undersøgelsens hovedsigte er at belyse kvindeforbundets politiske navigation mellem dets principielle syn på sagen og dets bestræbelser på ikke at skade partisammenholdet. Det var sidstnævnte hensyn, der sejrede. Efter konsultation med Erlander indskrænkede forbundet sig til i en kongresresolution at udtale sig mod atombevæbning, mens kvindeforbundet undlod iøvrigt at rejse en offentlig debat om spørgsmålet.

I november 1958 nedsatte partiet et internt udvalg med Olof Palme som sekretær og drivende kraft. Udvalget barslede med en rapport, hvori det lykkedes på een gang at blæse og have ganske meget mel i munden. Afgørelsen blev udskudt med den – vist nok af Palme kreerede – snilde verbal-konstruktion, hvori der sondredes mellem »konstruktionsforskning«, der skulle opgives og »beskyttelsesforskning«, som skulle fortsættes. På det tidspunkt befandt den svenske atomvåbenforskning sig i en så tidlig fase, at sondringen kun havde ringe praktisk betydning.

Den interne partistrid kom åbent frem på partiets kongres i juni 1960, hvor resolutionsforslag for og imod blev fremlagt. Her viste det sig igen, at kvindeforbundet prioriterede partisammenholdet over dets atomvåbenmodstand ved at støtte den i rapporten nedfældede officielle linje.

Undersøgelsen er utvivlsomt pålidelig udi mindste detalje. Men særlig indsigtsgivende synes jeg ikke, den er. Dertil er dens sigte for snævert. En egentlig afslutning på striden får vi ikke. Det kunne jo ellers have været interessant at få at vide, hvordan Sverige og dets socialdemokrater kort tid efter nåede frem til det af Undén i FN fremsatte forslag om en »atomvåbenfri klub«.

Når undersøgelsen – som tilfældet er – udelukkende er bygget op omkring kvindeforbundets politik, havde det været rimeligt med nogle afsluttende overvejelser vedrørende sådanne ideelt orienterede organisationers taktiske situation, når de er eller bliver indflettet i magtorganisationer, der som partier har egen overlevelse og fremgang som overordnet mål.

Ved ikke at være sat ind i en større politisk sammenhæng – nationalt og internationalt – ligner afhandlingen for meget et speciale uden meget hoved og navnlig uden hale. Det burde have været skrevet om – både med forkortelser og tilføjelser – før udgivelsen.

Wilhelm Christmas-Møller

THORKIL KRISTENSEN: Erindringer, Odense Universitetsforlag 1988; POUL NYBOE ANDERSEN: Det umuliges kunst. Erindringer fra dansk politik 1968-77, Odense Universitetsforlag 1988.

Der er ved at udvikle sig en tradition for, at politikere med en vis indflydelse udgiver deres erindringer eller dagbøger. På mange måder er det en fordel for samtidshistorikerne, og i det hele taget for interesserede i samtidshistorien. Taget med et gran salt. Der kan sjældent hentes mange nye informationer, men de kan være inspirerende og måske pege på oversete årsagsforklaringer. Og så siger de

naturligvis en hel del om politikerens habitus. De to erindringsbøger fra fremtrædende Venstre-politikere udtrykker ganske godt spændvidden i erindringslitteraturen.

Thorkil Kristensen nåede at skive sine erindringer før han i juni 1989 døde 89 år gammel. Han var finansminister i Knud Kristensens Venstre-regering fra 1945-47 og igen i Erik Eriksens VK-regering 1950-53, og han var medlem af Folketinget fra 1945 indtil bruddet med Venstre i 1960. Størsteparten af erindringerne optages af denne periode, mens årene som generalsekretær for OEEC/OECD og fremtidsforsker er mindre grundigt behandlet.

Venstres økonomiske politik fra 1945 og indtil slutningen af 1950'erne blev i høj grad tegnet af »Thorkil Livrem«. Økonomisk tilbageholdenhed af et vist keynesiansk tilsnit var linien, der blev forfægtet principfast og uden forfalden til taktiske manøvrer. Den kronologiske beskrivelse af arbejdet i 1940'erne og 1950'erne er i fuld overensstemmelse med Thorkil Kristensens politiske fremtoning: puritansk og saglig. Nøgternt distancerende og let docerende gennemgås og diskuteres den økonomiske politik, naturligvis med udgangspunkt i Thorkil Kristensens egen indsats.

Sensationshungrende samtidshistorikere og journalister har selvfølgelig kastet sig over afsnittene om bruddet med Venstre. Men der bliver ikke lukket op for godteposen. Fremstillingen bringer intet nyt for dagen, og den er heller ikke særlig klart skildret. Bruddet begyndte marts 1955, da Thorkil Kristensen i modsætning til resten af oppositionen (V og K) stemte for den socialdemokratiske regerings forslag om afgiftsforhøjelse. Kulminationen kom med VK-planen i 1959, som groft sagt var et skattepolitisk oplæg, der blandt andet indebar mindre skattelettelser. Det sidste ville Thorkil Kristensen ikke gå med til, ligesom han fandt, at selve planen var udtryk for en utilstedelig blokpolitik. Hvad han derimod ikke lægger vægt på, er at VK-planen var et skridt i retning af en ny finanspolitisk linie i Venstre, et skridt væk fra Thorkil Kristensens linie.

Thorkil Kristensen var professoren, der forsøgte at videnskabeliggøre politikken. Formen er ført over på erindringerne, en – virker det – noget uengageret form, grænsende til det kedsommelige. Det er blevet til en kortfattet, hæderlig fremstilling, der nok er værd at læse, men som ikke vil være af nævneværdig betydning for studiet af den økonomiske politik i 1940'erne og 1950'erne.

Også Poul Nyboe Andersen var professor i økonomi, før han gik ind i politik. Fremtoningen var saglig, og heller ikke han var på hjemmebane i den politiske polemik. Men her hører ligheden med Thorkil Kristensen også op. Nyboe Andersen fik flere tilbud om en ministerpost, før han accepterede at blive økonomi- og markedsminister i VKR-regeringen, der blev dannet i 1968, og han blev igen minister i Hartlings smalle regering 1973-74, denne gang for økonomi og handel. Ved valget i 1971 blev Nyboe Andersen valgt ind i Folketinget, som han forlod i 1977 efter at være blevet direktør for Andelsbanken. Det er således i nogle centrale år, Nyboe Andersen var med til at præge den økonomiske politik.

Erindringerne er bygget delvist kronologisk op, men fremstillingen er i høj grad præget af en række temaer, der naturligvis er bestemt af de sagsområder, Nyboe Andersen arbejdede med. De to hovedemner er markedspolitikken (NORDEK og EF) og den økonomiske politik, men f.eks. kommunalreformen, perspektivplanerne, kriseforlig, energikrise tages også op undervejs. Nyboe Andersen har ønsket at yde et bidrag til forståelsen af den politiske og økonomiske udvikling.

Og det gør han på en engageret og ligefrem måde, hvor der ikke lægges skjul på problemer, interne uenighed og politiske finurligheder.

En af de stærke sider ved erindringerne er vurderingerne af den førte politik. Et godt eksempel er VKR-regeringens økonomiske politik, der er gået over i historien som noget nær en fiasko. Nyboe Andersen afviser ikke denne dom, men vælger af diskutere den grundigt. Tilsvarende er de positive og negative sider ved sliddet som minister og folketingsmand beskrevet både stilfærdigt og levende. Noget svagere står de mere generelle kapitler om 1968 og »kulturkampen« i begyndelsen af 1970'erne. Den manglende sympati er ikke overraskende, men Nyboe Andersen prøver heller ikke at forstå eller forklare det, der foregik.

Nyboe Andersen slutter med et hjertesuk om, at politik efter »katastrofevalget« i 1973 blev det umuliges kunst. Men ved at udgive sine erindringer har han gjort det lidt mindre umuligt at forstå den økonomiske politik efter 1968.

Mogens Rüdiger

NIELS ERIK ROSENFELDT: *Stalin's Special Departments, A Comparative Analysis of Key Sources*. Københavns Universitets Institut for Slavistik og Øststatsforskning, Rapporter 20. Copenhagen, 1989, 116s.

I 1978 udkom Niels Erik Rosenfeldts afhandling *Knowledge and Power: The Role of Stalin's Secret Chancellery in the Soviet System of Government*. Bogen blev den første af en række publikationer, som beskæftiger sig med de sovjetiske magtstrukturer og analyserer det stalinistiske kontrol- og kommunikationsapparat. I disse afhandlinger udvider forfatteren bestandigt sit forskningsfelt ved at inddrage nye aspekter af stalinismens totalitære magtsystem, dens grundstrukturer og funktioner. Forfatterens hovedanliggende er at besvare spørgsmålet om, hvorledes dette system formåede at kontrollere og forvalte et vældigt imperium med en befolkning på hundreder af millioner. Hvilken rolle spillede »Comrade Stalin's personal secretariat in the Central Committee's Special Section« i opbygningen af det sovjetiske magtsystem?

N.E.R.'s nyeste bog støtter sig til arkivmateriale fra »*The Boris Nikolaevsky Collection*«, som forfatteren har studeret i *Hoover Institution on War, Revolution and Peace* i Stanford, California. Under sine arkivstudier i Stanford har forfatteren opdaget historiske kilder af ganske særlig værdi, nemlig rapporter af forhenværende medlemmer af sovjetstatens hemmelige politi, som Jurij Korejskij (N. V. Schatov), Gr. Sosnovskij og ikke mindst G. K. Georgievskij (Karcev). Deres vidnesbyrd giver værdifulde informationer om det vidtstrakte netværk af »hemmelige afdelinger« og »specialektorer« indenfor sovjetiske sociale og økonomiske organisationer, kulturinstitutioner, samt statens og partiets forvaltningsorganer.

Især Georgievskijs fyldige rapport er af central betydning som en historisk kildemateriale for udforskningen af det hemmelige kontrolapparat. Dels rummer det en saglig gennemgang af historisk udvikling indenfor »specialektorapparatet« siden begyndelsen af 20'erne og giver omfattende informationer om apparatets funktioner, ansvarsområdet og kompetencer. Dels samler den opmærksomheden omkring de nye aspekter, som præger udviklingen fra 1927. Der pointeres